

Panionia Birliği

Panionische Union

Hülya BOYANA*

Öz

Anadolu'da yaşıyan İonlar kentlerini bir birlik çatısı altında toplamışlardır. Panionia adı verilen bu birlik İon göçlerinden sonra Batı Anadolu'da özellikle İzmir körfezinin güneyinden Büyük Menderes ırmağının denize döküldüğü yerin ağzına değin uzanan kıyı şeridi üzerinde kurulmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde gelişimini ele almaya çalışacağımız bu birlik on iki kentten oluşmaktadır: Miletos, Ephesos, Priene, Khios, Erythrai, Teos, Kolophon, Lebedos, Klazomenai, Samos, Phokaia, Myus ve en son olarak birliğe katılan Smyrna. Üye kentlerin vatandaşları Poseidon Helikonios onuruna bir festival kutlamak amacıyla düzenli olarak toplanmışlardır. Bu toplantıların ve genel tartışmaların sonuçları birliğe aynı zamanda politik bir kimlik kazandırmıştır. Daha çok dini yapısı ön planda olan birlik, zaman içerisinde politik ve askeri yönlerini yitirmiştir, ancak dini alandaki varlığını korumuştur.

Arkaik Dönemden Roma Dönemine kadar varlığını koruyan Panionia'nın üyeleri arasındaki dikkate değer ölçüde ortak bir gelenek ve kültür birliği sağlanmış görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: İon, İonia, Panionia.

Zusammenfassung

Die Ionier, die in Anatolien lebten, haben ihre Städte unter dem Dach einer Union vereint. Diese Union, die als Panionia bezeichnet wurde, wurde nach den ionischen Wanderungen in West-Anatolien, vor allem entlang der Küste im Süden des Golfes von Izmir bis zur Flussmündung des Großen Mäanders, gegründet.

* Yrd. Doç. Dr., A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü.

Diese Union, deren Entwicklung wir im geschichtlichen Prozess behandeln werden, besteht aus 12 Städten. Diese Städte sind Miletos, Ephesos, Priene, Khios, Erythrai, Teos, Kolophon, Lebedos, Klazomenai, Samos, Phokaia, Myus und Smyrna, die sich zuletzt der Union angeschlossen hat. Die Bürger der Union haben sich regelmäßig getroffen, um zu ehren von Poseidon Helikonios ein Festival zu feiern. Die Ergebnisse dieser Treffen und Diskussionen haben gleichzeitig der Union eine politische Identität gegeben.

Die Union, deren Religionsstruktur zunächst im Vordergrund stand, hat im Laufe der Zeit ihre politische und militärische Richtung verloren, ihre Existenz im religiösen Bereich jedoch bewahrt.

Es ist festzuhalten, dass sich zwischen den Mitgliedern der Panionia, die von der archaischen Periode bis zur römischen Periode ihre Existenz bewahrt haben, in bemerkenswertem Maße eine gemeinsame Tradition und Kultur-Einheit herauskristallisiert hat.

Schlüssel Wörter: Ion, Ionia, Panionia.

Doğuda Lydia, güneyde Karia, kuzeyde Aeolis ile komşu olan İonia Bölgesinin batısı tamamıyla Ege Denizi ile sınırlanmaktadır. Erken dönemlerde bölgenin kuzey sınırını İzmir Körfezi oluşturmaktaydı. Körfezin doğu ucundaki Smyrna önceleri bir Aeol yerleşimi olarak tanınmıştır. Ancak daha sonra Smyrna'nın İonia'ya dahil edilmesi üzerine sınır kuzeyde Hermos ırmağına kadar çıkmıştır. Buna karşılık İonia'nın en kuzey ve uç kesimi Hermos'un da kuzeyine uzanmaktadır.¹

Makalemizde bu topraklar üzerinde oluşan Panionia Birliğini ele almaya çalışacağız. Çalışmadaki amacımız Panionia Birliğinin tarihsel gelişimini ve önemini vurgulamaktır. Bu nedenle öncelikle birliğin kuruluşunu, amacını, birliğin üye sayısını, örgütsel yapısını ve gücünü ele almak istiyoruz. On iki kenti içinde toplayan bu birlik elimizdeki mevcut verileri değerlendirmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Batı Anadolu sahilinde ve yakınındaki adalarda kurulmuş olan İonia Kentlerini içeren federal bir birliği kaleme alacağımız bu makalede öncelikle Birliğin kökenini ele almaya çalışacağız.

Günümüzde yapılan araştırmalar Anadolu'nun Batı kıyılarının M.Ö. 10. yüzyılda Aeol ve İonlar tarafından iskan edilmiş olduğunu son derece net bir

¹ Sevin, V., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara 2001, 83-84.

biçimde ortaya koymaktadır.² Ekrem Akurgal bu göçlerin üst sınırını M.Ö. 11. yüzyıla dayandırmanın mümkün olabileceğini de söylemektedir.³

Arkeolojik bulgulara göre, M.Ö. 11. yüzyılda küçük topluluklar halinde geldiği düşünölen İonların yeni yerleşmelerini oluştururken karşılarında güçlü bir yerli direnişle karşılaştıkları ve bu yerli halkla mücadele ettikleri görölmektedir.⁴ Bununla birlikte kolonicilerin civardaki arazilerde tarımcılık faaliyetleri ile uğraşması için yerel halktan insanları köleleştirdikleri de anlaşılmaktadır.⁵

Hellas'dan gelen bu göç hareketinde, kendini İonlar olarak adlandıran topluluk, İonia olarak adlandırılan bölgede on iki devleti kurmuştur.⁶ Panionia Birliğini oluşturan on iki kent Miletos, Myus, Priene, Ephesos, Kolophon, Lebedos, Teos, Klazomenae, Phocaea, Samos, Khios, ve Erythrai'dır. Elimizdeki bilgilere göre M.Ö. 7. yüzyılın başlarında birlik bu sayıya ulaşmıştır. Pausanias 23. Olimpiatta (M.Ö. 688) bir Smyrnalının Olimpik bir zafer kazandığını ve sonrasında Smyrna kentinin bir İon yerleşimi haline geldiğini söylemektedir.⁷ Bu tarihten kısa bir süre önce Kolophon tarafından Smyrna kentinde gerçekleştirilen işgal ile Smyrna Kolophon idaresi altına girmiştir. Bu işgal hadisesi sonrasında Smyrna'nın bağımsız bir devletten ziyade Kolophon'a bağlı bir kent olarak algılanmış olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla M.Ö. 688 yılından önce birliğe üye devletlerin sayısının on iki olduğunu ve bu sayının söz konusu tarihten itibaren sabit hale geldiğini söyleyebiliriz.

Organizasyonun temelleri, ilk olarak Miletos, Myus, Priene, Ephesos, Kolophon, Lebedos ve Teos kentlerinin bir araya gelmesi ile atılmıştır.⁸ Khios kenti kral Hektor döneminde birliği katılmıştır.⁹ Phocaea, Klazomenae ve Erythrae kentleri ise ilk İon yerleşimleri arasında yer almadıkları

² Cook, J.M., "The Expansion of the Grek World, Eighth to Sixth Centuries B.C." , *CAH*, vol.III/3, Cambridge 1961, 1-33; Cook, J.M., *Grek Archaeology in Western Asia Minor, Archaeological Reports*, Bristols 1960, 27-57.

³ Akurgal , E., " The Early Period and the Golden Age of Ionia", *AJA*, vol.66, New York 1962, 371.

⁴ Hdt., I 146.

⁵ Wilamowitz-Moellendorf, U., *Panionion und Über die Ionische Wanderung, Sitzungberichte der Königlich Preussischen Wissenschaften III, IV*, Berlin 1906, 35.

⁶ 1G XII, 5, 444; Hdt. I 142-48; Marmor Parium 27; Strab. XIV, 1,3; Paus. VII, 2, 5; Ael. Var. Hist. 8, 5; Vitruv. IV, 1,4; Vitruvius üye devletler arasına Melite'yi de eklemiştir; Vell. Pat., I, 4, 3, üyeler arasında Teos'u saymamaktadır.

⁷ Paus. V, 8, 7; IV, 21, 4.

⁸ Roebuck., C., "The Early Ionian League", *CPh*, vol.50, No:1,2, Chicago 1955, 31.

⁹ Paus. VII, 4, 9-10.

anlaşılmaktadır.¹⁰ Samos yerleşiminin ise İon göçünden bir jenerasyon önce kurulmuş olduğunu gösteren veriler vardır.¹¹ Ephesos, Samos adasını fethederek birlik içine sokulmuş olabilir.¹²

On iki kentten oluşan bu birliğin kuruluş tarihine ilişkin çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden biri, Miletos ve diğer İon kentlerinin kurulması ile birliğin kuruluşunun aynı zamanda olduğudur.¹³ Bu olaylar 1086/5 veya 1076/5 tarihlerine bağlanmaktadır. Ancak Miletos'daki kazı çalışmalarına göre en erken seramik buluntuları geç Myken stilindedir.¹⁴ Dolayısıyla bu tarihlendirme Miletos'un kuruluş tarihine uymamaktadır ve birliğin kuruluş tarihine de uymamaktadır.

Diğer bir görüşe göre İon Birliğinin kuruluş tarihini M.Ö. 700 olarak söylenmekte ve birliğin Melia'ya karşı olan savaş sonunda oluştuğunu belirtmektedir.¹⁵ Vitruvius birliğe üye on iki kentin bir araya gelerek, Melia kentine karşı bir savaşa giriştiklerini ve savaş sonunda bu kenti yok ettiklerinden bahsetmektedir.¹⁶ M.Ö. ikinci yüzyılın başlarına ait, Priene ve Samos arasındaki bir sınır tartışmasını ve Rodoslular tarafından bir hakem kararını içeren yazıt, bu mücadele hakkında bize bilgi vermektedir.¹⁷ Söz konusu tartışma ile ilişkili olarak Lysimakhos tarafından kaleme alınmış, M.Ö. 282 yılına ait bir başka yazıtta ise, bahsi geçen savaşın Lygdamis dönemindeki Kimmer istilasından önceki bir döneme tarihlendiği (M.Ö. 650) görülmektedir.¹⁸ Buradan hareketle birliğin M.Ö. 650'den önce kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz. Bu tarih Pausanias'ta geçen bir pasajla da doğrulanmaktadır.¹⁹ Bu pasaj Khios'un Hektor adlı bir kral tarafından

¹⁰ Phocaea: Paus. VII, 3, 10; Klazomenae: Paus. VII, 3, 8-9; Erythrae: Paus. VII, 3, 7.

¹¹ Paus. VII, 4, 2.

¹² Roebuck 1955, 31.

¹³ IG XII, 5, No:444; Marmor Parium, 151.

¹⁴ Greaves., A.M., *Miletos: Bir Tarih*, çev. Hüseyin Çınar Öztürk, İstanbul 2003, 102.

¹⁵ Vitr. IV, 1; Caspari, M.O.B., "The Ionian Confederacy", *JHS*, vol. 35, London 1915, 174; Wilamowitz 1906, 45-49. Wilamowitz Melia savaşının birliğin oluşumu açısından son derece önemli bir gelişme olduğunu düşünmektedir. Melia Savaşının birliğin bilinen ilk icraatı olduğunu söylemektedir. Bir Karia kasabası olan Melia, söz konusu savaş sonucunda tahrip edilerek, toprakları işgal edilmiştir. Melia Savaşının birliğin oluşum sürecinde olduğu bir dönemde meydana gelmiş olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁶ Vitr. IV, 1, 4.

¹⁷ Hiller vov Gaertringen, F., *Inscripfen von Priene*, No:37, Berlin 1906. Metin oldukça kırık olmasına rağmen Melia topraklarının bölünmesi ile ilişkili kararın, bir Panionia festivali sırasında Birliğe üye ülkeler tarafından alındığına işaret edebilecek bir takım bilgiler içermektedir.

¹⁸ Caspari 1915, 174-175.

¹⁹ Paus. VII, 4, 9-10. Khios'taki krallık varlığını M.Ö. 7. yüzyılın ortalarından itibaren yaşamını sürdürmemiştir.

Panionia Birliğine dahil edildiğini söylemektedir. Buna göre de Khios'u içine alan birlik M.Ö. 650'den evvel kurulmuş olmalıdır.

Bu bilgiler doğrultusunda İon Birliği M.Ö. 650 yılları civarında kesinlikle kurulmuş olmalıdır. Özetlemek gerekirse, bu birliğin kurulma tarihi olarak M.Ö. 900 ile M.Ö. 700 arasını gösterebiliriz.

Panionion, Panionium ve İonia Birliği olarak geçen bu birlik on iki İon kentini içinde toplamıştır.²⁰ Epigrafik malzeme birliğin adının en eski şekliyle Panionion olarak vermektedir.²¹ Panionia Birliği Mykale Dağının (bugünkü Samsun Dağı) kuzey sahilinde Poseidon Heliconios tapınımında merkezlenmiştir ve birliği katılan her kent tamamen otonomdur.²²

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Batı Anadolu'ya yönelik İon gu M.Ö. 10. veya 11. yüzyılda gerçekleşmiştir. Boeotia ve Attika bölgesinden yola çıkan kalabalık bir yerleşimci grubu Mykale Bölgesine gelerek, burayı iskan etmişlerdir.²³ Bu göçmen gruplar, kendilerini İonialı olarak adlandıran yerleşimcilerin çekirdek sınıfını oluşturmuştur. G hareketi Kral Kodros'un oğulları ve Pylos'lu Neleus öncülüğünde gerçekleştirilmiştir.²⁴ Bu belgelerde söz konusu kralların aynı zamanda on iki İon kentini kuran kimseler olduğuna işaret edebilecek bir takım verilere rastlanmaktadır. Kodros'un oğullarının idaresi altındaki kentler aynı zamanda birliği oluşturan İon yerleşimleridir. Aynı zamanda burudan yola çıkararak birliğin orijinal formunu bir krallık olarak tanımlayabiliriz.

Herodotos, Apaturia festivalinin* ve Poseidon Helikonios kültünün hem Atina'da hem de İonia toprakları üzerinde olduğunu ifade etmiştir.²⁵ Yerleşimcilerin etnik şuurlarını korumayı başardıklarına ve ulus bilicinin Poseidon Heliconios kültünde dinsel bir ifade bulunduğuna hiç şüphe yoktur. Bu bilincin zaman içinde varlığını koruyarak, daha geniş bir alana yayılmış olması ise, İonların Mykale bölgesindeki üstünlüğünü koruduğunu ve politik bir kararlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

²⁰ Ziehen, L., Πανιονιον, *RE*, XXXVI/3, Stuttgart 1949, 601.

²¹ IG XII, 5, No:444, 27.

²² Cook, J.M., "The Ionic cities in the Dark Age", *CAH*, vol. II/2, Cambridge 1975, 803.

²³ Roebuck 1955, 36.

²⁴ Hdt. I, 147; Strab. XIV 632-3; Paus. VII, 2-4.

* Apaturia  gün süren bir bayramdır. nc gün, o yıl içinde doğmuş olan ocuklar Phratia yelerine tanıtılır, doğumun meşru olup olmadığı ayrıntılı bir şekilde araştırıldıktan sonra, ocuk, Phratia'nın kütüğüne yazılırdı.

²⁵ Hdt. I, 147; Lenschau, T., "Gründung Ionies und der Bund am Panionion", *Klio*, XXXVI, Berlin 1944, 225.

Strabon ve Pausanias'tan elimize ulaşabilmiş bilgilere göre Ephesos Miletos'a oranla İon yerleşkesinin merkezi olmaya daha yatkındır.²⁶ Çünkü Ephesos kralı, Kariyalılarla işbirliği yapan Samos kentine savaş açmış ve Prienelilere de yardım etmiştir.²⁷ Burada İonialıların İon olmayan unsurlara karşı yapmış oldukları savaşlar bizim için önemlidir. Bu verilere göre Ephesos kralının Panionion Bölgesindeki ilk İon yerleşimcilerin savunucusu olduğunu da göstermektedir. Bu da bize Ephesos ile Panionion arasında daha yakın ilişkiler bulunduğunu düşündürmektedir.

Herodotos, üye kentlerin Panionia festivalini kutlamak amacıyla Panionion'da bir araya geldiklerinden bahsetmektedir.²⁸ Herodotos'un bu etkinliği birliğin kuruluş amacı ve temel görevi olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Birliğe üye kentlerin vatandaşlarının ulusal tanrıları Poseidon Helikonios onuruna bir festival kutlamak amacıyla düzenli olarak toplandıklarını düşünmek mümkündür. Festival kendilerini İon olarak adlandıran grupların dini bir çatı altında toplandığı bir etkinlik olmuştur.²⁹

İon kentlerinin Melia yerleşimine baskı kurmak amacıyla ve Lydia krallarının saldırılarıyla mücadele etmek için bir araya geldiğini söyleyen çalışmalar da var.³⁰ Vitruvius da³¹ on iki İon kentinin, Melia ile savaştığını ifade etse de İonların oluşturduğu bu birliğin böylesine ufak bir amaç için açıkça ortaya çıkmış olmaları olasılık dışıdır.³²

Birliğin amacı Delos'daki gibi kutsal değil, siyasaldır. Birliğin amacı dinsel olsaydı, toplantıları Didyma'daki Apollon Tapınağı ya da Ephesos'daki Artemis Tapınağı veya Klaros'daki kehanet merkezinde olduğu gibi ünlü bir tapınakta yapılması gerekirdi. Fakat Mykale'deki Poseidon kültü tamamen ikinci dereceden öneme sahipti. Ayrıca bu kültürün birlikte bağından başka bir şey duyulmamıştır. Buradan birliğin kültü yarattığını söyleyebiliriz. Yani kültür kesinlikle birliği yaratmamıştır.³³

Birliği oluşturan siyasal amacın Aeolia karşısında İonia bölgesini büyütme olduğunu da söyleyebiliriz. Smyrna'nın bir Aeol kentinden bir İon kentine dönüşümü de bunu desteklemektedir.³⁴

²⁶ Strab. XIV, 1, 3; Paus. VII, 2, 8-9.

²⁷ Paus. VII, 2, 8-9; Strab. XIII, 3, 2.

²⁸ Hdt. I, 143; I, 148.

²⁹ Bengston, H., *Griechische Geschichte*, München 1937, 129.

³⁰ Wilamowitz 1906, 38. Wilamowitz'e göre İon kentleri öncelikle Melia Kasabasını zorlama amacıyla bir araya gelmişlerdir. Lydia krallarının saldırılarına karşı koymak için ittifaklarını bir federasyon şeklinde sağlamışlardır.

³¹ Vitr. IV, 1.

³² Caspari 1915, 176.

³³ a.g.e., 177.

³⁴ Hdt. I, 150.

Bunlardan başka Birliğin Pers direnişini sürdürebilmek adına bir takım kararlar aldığı kesin olarak bilinmektedir. Söz konusu birliğin dini tapınım dışında politik bir birlik olarak da görev yapmış olduğunu söylemek mümkündür. Herodotos'un politik meselelerin görüőüldüđü buluşmalardan herhangi birini İonia Birliği ile ilişkilendirmemiş olması dikkatimizi çekmektedir. Buradan yola çıkarak bu toplantıların özel buluşmalar olduğunu ve birliğin politik çıkarlarını ifade etmek için kendi bünyesindeki kurumları geliştirmeye başladığını düşünmek mümkün gibi görünmektedir.³⁵

Daha önce de söylediğimiz gibi birlik savaş yapma ve hakem olarak hareket etme gücüne de sahiptir.³⁶ Bu güçlerin uygulanışı bir tür daimi federasyonu tahmin ettirmektedir. Delegelerin düzenli oturumları Panionion'da yapılmıştır. Konsey üyelerinin hangi prensibe göre seçildiklerini söylemek ve oransal bir temsil sisteminin olup olmadığını söylemek olanaksızdır. Belgelerde özel bir federal yürütme gücünden söz edilmemektedir. Buradan birlik kararlarının yerine getirilmesinin üye kentlerin hükümetine bağlı olduğunu çıkarabiliriz.

İonialılar arasında daha merkezi bir yönetim gereksinimi gözden kaçmamış ve Perslerin İonia'yı işgali sonrasında refom önerilerinde bulunmuşlardır. Prieneli Bias Sardinia'ya göç ederek orada bir İon kenti kurulması ile ilgili bir öneri sunmuştur.³⁷ Miletoslu filozof Thales'de bir başka öneride bulunmuştur.³⁸ Ancak her iki öneride reddedilmiştir.

³⁵ Roebuck 1955, 27.

³⁶ Vitruv. IV, 1; C. I. G. 2254: Inschr. v. Priene, No:37.

³⁷ Hdt. I, 170. Bias Kroisos'un ve Kyros'un çağdaşıdır. Perslerin köleleştirdiği bir Priene yurttaşıdır. (Hdt. I, 161.) Bu plan askeri açıdan sağlam görünmüş olsa da ekonomik açıdan dezavantajlar ortaya çıkarmıştır. Ayrıca İonialıların vatanlarına bağlı olma duygusuna bir saldırı idi. İon kentinin Sardinia adasında kurulması önerisi reddedilmiştir. İonia topraklarının terk edilerek, tam bir synoicizm oluşturulmasını ön gören teklif reddedilmiştir.

³⁸ Hdt. I, 170. Thales'in önerisinin temelinde ise otonomi düşüncesi yatmaktadır. Thales İonialıların bir bouleterionu (senatosu) bulunduğunu ifade ederek, İon yurttaşlarının Teos vb. kentlerde yaşamlarını yürütmeye devam etmelerini ve her bir kentin bir demos olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Thales birliğin dış meseleleriyle ilişkili yetkilerini genişleterek, düzenli toplantılar suretiyle probuloi (temsilci) konseyini daha sistematik bir yapıya büründürmeyi amaçlamıştır. Probuloi böylelikle kent devletlerin tüm yetkilerine sahip politik bir temsilci haline gelecektir. Bu da doğal olarak İon kentlerinin iç işlerinde dilediği gibi hareket edebilen demos benzeri bir yapıya büründürülmesini gerektiriyordu. Bu tür bir öneri, birliği, kentlerin birbirine sıkı bir biçimde bağlı olmadığı etnik ve dini nitelikli bir topluluktan bütünleşik ve etkin bir devlete dönüştürecekti. Öneri aynı zamanda üye kentlerin özgürlüklerinden feragat etmeleri anlamına da geliyordu. Söz konusu bu öneri de reddedilmiştir.

Thales on iki İon kentinin, konumu açısından tam ortalarında yer alan Teos'ta ortak bir politik merkez kurmasını önermiştir.³⁹

İon ayaklanmasının başladığı tarihe kadar birliğin aktiviteleri ile ilgili başka herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Birliğin Miletos'lu Aristagoras'ın idaresi altına girmesinden sonra tekrar bir araya geldiği anlaşılmaktadır.⁴⁰ Birliğe üye kentler, bu toplantıda, görevlendirdikleri komutanlardan oluşan donanma kuvvetini Kıbrıs'a yardıma gönderirler.⁴¹

Panionia Birliğinin bütün toplantılarının -Thales'in öneride bulunduğu söz konusu toplantı dışında- İonialıların özgürlüklerinin ciddi bir tehlike altında olduğu anlaşılmaktadır. Bu buluşmaların her birini alışılmış Panionia şablonu dışında gerçekleşmiş acil bir toplantı, üye kentlerin gösterdikleri politik ilginin bir göstergesi olarak tanımlamak gerekmektedir. Ayrıca birlik içinde belirli bir temsil sisteminin de söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.⁴²

İon Birliğinin hegemon benzeri tek devletli bir symmarchy olmadığı açıkça görülmektedir. Birliği egemen bir güç olarak yöneten herhangi bir devlet yoktur. Buluşmalarda alınan ortak kararlar ile üye kentler arasındaki karşılıklı görüş alıp-verme sonucunda böyle bir birliktelik yakalanmış olmalıdır. Bununla beraber üyeleri bir araya toplayabilecek bir otoritenin var olması gerektiği de açıktır. Buluşmalar Panionion'da düzenlendiği için, Poseidon mabedinde görev yapan dini bir memurun üye kentleri toplantıya çağırması mümkündür. Tapınaktaki memurların unvan ve görevleri ile ilgili elimizde herhangi bir bilgi yoktur. Ancak Strabo Roma çağında birlik içinde rahiplik görevi üstlenmiş Prieneliler ile ilgili ifadeleri, söz konusu tapınak memurlarının bunlar olabileceğini ortaya koymaktadır.⁴³

Birlik toplantılarında, kentlerini Panionion'da temsil eden memurların düzenli bir biçimde atanıp atanmadıkları tam olarak bilinmemektedir. Ancak, Kıbrıs seferinin karar alındığı söz konusu toplantıda buluşmaya kendi adlarına katıldıkları bilinmektedir.⁴⁴ Buradan yola çıkarak toplantılara katılan kimselerin düzenli olarak seçilen memurlar olduğunu düşünmek mümkündür.⁴⁵ Birlik mekanizmasının savaş ve festival dönemlerinde işletilmiş olduğunu söyleyebiliriz.

³⁹ Bean, G.E., *Eskiçağda Ege Bölgesi*, çev. İnci Delemen, İstanbul 1997, 116.

⁴⁰ Hdt. V, 104.

⁴¹ a.g.e. V, 108-109.

⁴² Roebuck 1955, 27.

⁴³ Strab. VIII, 7, 2; XIV, 1, 20; Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor to the End of the third century after Christ I-II*, Princeton 1950. çev. Nezih Başgelen-Ömer Çapar, *Anadolu'da Romalılar III: Batı Anadolu Kent Devletleri*, İstanbul 2003, 180.

⁴⁴ Hdt. V, 108-109.

⁴⁵ Roebuck 1955, 28.

İon isyanı sırasında, birliğin tehdit altında olduğu bir dönemde, birlik sikkесinin basımına karar verilmiş olması son derece ilginçtir.⁴⁶ Ancak bu sikkenin federal bir karaktere sahip olup olmadığı hususunda kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir.

Birlik hiçbir dönemde egemen bir devletin kontrolü altında olmamıştır. Zaman zaman bazı İon kentlerin kendilerine zarar gelmemesi için birliğin askeri aktivitelerine destek vermedikleri de anlaşılmaktadır. Örneğin Kıbrıs'ın fethi sırasında Miletos ile Samos ve Khios diğer İon kentleri ile müşterek hareket etmedikleri görülmüştür.⁴⁷ Askeri bir seferin söz konusu olduğu dönemlerde savaşın gidişatını değiştirebilecek kararların bile üye kentlerin her biri tarafından görevlendirilmiş komutanlar arasında yapılan görüşmelerle belirlendiği anlaşılmaktadır.⁴⁸

İonialılar arasında tek halk olma bilincinin sadece Panionion'da dini bir kimliğe büründüğünü söylemek mümkündür. Birliğin Kyros direniş ve İon ayaklanması sırasında sınırlı da olsa birlikte hareket etmeyi başardığı görülmektedir.⁴⁹ Birlik Lydia ve Pers tehdidinden kaynaklanan nedenlerle politik bir organizasyon biçiminde gelişim göstermeye başlamıştır.

Perslerin İon topraklarını fethettikleri dönemde bile birliğin faaliyetlerine son vermedikleri anlaşılmaktadır. Herodotos Pers işgali sırasında sadece Bias'ın önerisini görüşmek amacıyla bir toplantı düzenlediğini ifade etmektedir.⁵⁰ İşgalden aşağı yukarı 40 yıl sonra gerçekleşen İon ayaklanmasının Panionia Birliği tarafından idare edildiğini söyleyebiliriz. İonialıların işgal dönemi boyunca Panionia festivalini kutlamaya devam ettikleri ve böylelikle İon dini ile etnik birliktelik duygusunu bir şekilde yaşatmayı başardıkları anlaşılmaktadır. Pers krallığı Miletos ile bir antlaşma yaparak, bu yerleşimi diğer İon kentlerinden ayrıcalıklı bir konuma oturtmuştur.⁵¹ Pers krallığı Tyranlara askeri nitelikli bir takım yükümlülükler ve tribut gibi mükellefiyetler getirmişlerdir. Birliğin gelişimi İon isyanının

⁴⁶ Gardner, P., "the Coinage of the Ionian Revolt", *JHS*, vol. XXXI, London 1911, 151-60.

⁴⁷ Hdt. I, 155-60.

⁴⁸ Roebuck 1955, 29.

⁴⁹ Hdt. I, 141. Kroisos'tan önceki Lydia Krallarının birliğin karakterini değiştirmeye yönelik herhangi bir girişimde bulunmadıklarını söyleyebiliriz. İon ve Lydia uygarlıkları arasında ilk uzlaşma metni Lydialı Alyattes ile Miletos kenti arasında imzalanmıştır. (Hogarth, D.G., "Ionia and East", *JHS*, vol. XXIX, London 1909, 508-9) Karşılıklı yardım taahhütlerini içeren bu metnin bir antlaşma formatında hazırlandığı görülmektedir. (Hdt. I, 22, 4.) Söz konusu antlaşmanın Kroisos ile İon Kentleri arasında yapılan antlaşmalardan çok uygun şartlar içermiştir.

⁵⁰ Hdt. I, 170.

⁵¹ a.g.e., V, 28.

başarısızlığa uğraması ve sonrasındaki dönemde kesintiye uğradığı görülmektedir.

İon kentlerindeki politik çöküşün M.Ö.494 yılında Miletos kentinin tahrip edilmesi ile başladığı anlaşılmaktadır.⁵² M.Ö. 650-494 yılları arasında İonia en görkemli dönemini yaşamıştır. Bu dönemi İonia'nın altın çağı olarak tanımlamak da mümkündür. Altın çağ Miletos'un Persler tarafından işgaliyle son bulmuştur.

M.Ö. 497 yılında Kıbrıs'a gönderilen askerlerin dışında, birliğin yürütme gücünden hiçbir iz yoktur. Lade savaşında tüm askeri güçleri bir kişinin komutası altına almak için hiçbir girişimde bulunulmadığı görülüyor. Örneğin Ephesos ve Kolophon filo göndermemişlerdir. Diğer kentlerin donanmaları bir süre için Phokaialı Dionysios adlı bir komutanın yönetimine verilmiş ve savaşa girmeden önce bu atama iptal edilmiştir.⁵³ M.Ö. 494 yılındaki Lade Savaşında Miletos Persler tarafından kuşatılmış, yerleşim yıkılmış ve insanlar köleleştirilerek Susa'ya götürülmüştür.⁵⁴ Samoslular Perslerin egemenliğini kabul etmek yerine Sicilya'da bir koloni kurma kararı almışlardır.⁵⁵ Pers donanması kışı Miletos yakınlarında geçirdikten sonra, Khios, Lesbos ve Tenedos'u almış ve karada da İon yerleşimlerini ele geçirmiştir.⁵⁶

Birliğin çöküşüne dair şöyle bir kanıt gösterebiliriz; İonia kentlerinin vatandaşlar arasındaki karşılıklı davaların çözümlenmesi için birbirleriyle karşılıklı antlaşmalar imzalamaya mecbur edilmeleri.⁵⁷

Pers Kralı Artaphrenes'in her bir İon kentini ölçtürtüp, bu ölçülere göre vergiye bağlaması da birliğin çöküşüne işaret etmektedir.⁵⁸

Ephoros'a göre Panionia Birliğinin dağılma süreci M.Ö. V. yüzyılda İonia İsyanının başarısızlıkla sonuçlanmasından, M.Ö. 404'te Atinalıların yenilmesine kadar sürmüştür.⁵⁹ M.Ö. 4. yüzyılın başlarına ait bir yazıtta (M.Ö. 350'den önce) Panionia Birliğinin yeniden canlanması ile ilgili veriler bulunmuştur.⁶⁰

⁵² Akurgal 1962, 378-379.

⁵³ Hdt. V, 98-99.

⁵⁴ a.g.e., VI, 20.

⁵⁵ a.g.e., VI, 18-25.

⁵⁶ a.g.e., VI, 31-32.

⁵⁷ a.g.e., VI, 42.

⁵⁸ a.g.e., VI, 42.

⁵⁹ Ephor, Frag. 70F58.

⁶⁰ C.1.G. 2909; Ins. v. Priene 139.

M.Ö. 397 tarihinde Perslere karşı ortaya çıkan ikinci büyük isyanın sonunda İonia devletlerinin İonion Koinon adındaki ikinci birliği kurmuş olduğu anlaşılmaktadır.⁶¹ Diodoros'tan kurulan birliğin dokuz kenti içerdiğini öğreniyoruz.⁶² Savaş baskısı yüzünden birlik oturumlarını Ephesos civarına nakletmiştir. Birliğe üye olmayan kentleri biz Miletos, Samos ve Khios olarak tahmin edebiliriz.⁶³ Dokuz kentlik birliğin süresi uzun olmuş olamaz. İon kentlerinin M.Ö. 386 kral barışı ile Persia'ya teslim olmasıyla birliğin dağılmış olduğunu düşünüyoruz.⁶⁴ Birliğin çözülmesine ilişkin diğer bir kanıt ise M.Ö. 392 yılında Priene ile Myus arasındaki tartışmayla ilgili bir yazıttır.⁶⁵ Yazıta göre birlik artık mevcut değildir.

Birliğin yeniden oluşturulması Aleksandros zamanında olmuştur.⁶⁶ Herhangi bir antik yazar tarafından yeniden canlandırıldığına dair bir kanıt olarak şunu gösterebiliriz: İonialılar M.Ö. 265 yılında Alexsandreia adlı bir festivali kutlamışlardır.⁶⁷ Alexsandreia Festivali M.Ö. 324'de Aleksandros'u tanrılaştırmak için, O'nun isteğine karşılık olarak oluşturulmuştu. Fakat bu festivalin Aleksandros'un ölümünden sonra O'nun anısına düzenlenmiş olması daha akla yakın gelmektedir. Birlik Diadokhlar dönemine kadar toplanmamış görünmektedir. Birliğin yeniden canlanmasının, İonialıların eyleminden dolayı mı, yoksa Diadokhlardan birinin işi mi olduğu tam olarak bilinmemektedir. Birliğin kendi kentleri içinde özgürlük ve demokrasiyi sürdürmek amacıyla adımlar atması İonların birliği canlandırmak istediklerini göstermektedir.⁶⁸ Öte yandan Antigonos Monophtalmos İonia kentlerinin birliği yeniden oluşturmaya karar vermiş olabilir. O'nun birlik üzerindeki koruyuculuğu, O'na birlik topraklarının hakimi olarak daha iyi bir konum vermiş olabilir.⁶⁹

Diadokhlar birliği kontrolleri altına almada hiç zaman kaybetmemişlerdir. Lysimakhos Ephesos halkını zorla göç ettirmek suretiyle⁷⁰ yerleşimin nüfusunun azaltıldığı bilinmektedir. Kral Antigonos maliyeleri kötü durumda olan Lebedos ve Teos'u birleştirmekte tereddüt

⁶¹ Korkut, T., *Antik Çağlarda Amphiktionia, Symmachia, Sympolitiea Yapılanmaları ve Likya Birliği*, Doğudan Yükselen Işık, Arkeoloji Yazıları, Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı, Erzurum 2007, 2.

⁶² Diod. XV, 49.

⁶³ Caspari 1915, 183.

⁶⁴ Isokr. Paneg. 123, 137, 190.

⁶⁵ Ins. v. Priene No:458.

⁶⁶ Caspari 1915, 184.

⁶⁷ Michel, C., *Receuil d'Inscriptions Grecques*, Paris 1900, 486, 1, 24.

⁶⁸ a.g.e. 1900, 486, 14, 17.

⁶⁹ Caspari 1915, 184-185.

⁷⁰ Strab. XIV, 1, 21.

etmemiştir.⁷¹ Kral Eumenes, birliği, kendisine para yükümlülüğüne mecbur etmiş ve II.Antiochos birliğe yeni bir anayasa vermiştir.⁷²

Birliğin fonksiyonları şimdi tamamiyle kutsal ve şekli olmuştur. Bu fonksiyonlar şükran adaklarının oylanıp kabul edilmesi⁷³, heykeller dikilmesi⁷⁴ ve yaşayan ya da ölmüş kralların şerefine yıllık oyunlar kutlanmasından⁷⁵ öteye gitmemiştir. İonia kentleri arasında ortaya çıkan davalar ise dış güçlere havale edilmiştir.⁷⁶

İonia kentlerinin yönetimi Aleksandros'tan sonra, Antigonos Monophtalmos, sonra Lysimakhos'un egemenliğine, daha sonra anakara kentlerinin oldukça büyük bir kısmı Seleukoslara ve Pergamon krallarına geçmiştir. Adalar ve anakaranın bazı yerleri Ptolemaios'ların ellerine düşmüştür.⁷⁷

Birliğin III. ve II. yüzyıllardaki işlemleri, bünyedeki kentler tarafından atanmış delegelerin oluşturduğu bir meclis tarafından görülmüştür. Meclisin en önemli işlevi birliğin koruyucuları olarak hareket eden kralları iletişim kurmak ve kralların çeşitli kentlerdeki yerleşikleri ile ilişki kurmaktır. Ayrıca meclis elçiler kabul etmek, göndermek ve sikke basmak, bünyesindeki kentlere federal kararlar yayınlamak, bina ve heykel yapılmasını sağlamak gibi bazı görevleri yüklenmiştir. Meclisin askeri ve hukuki gücü yoktur. Mali gücü de pekiyi değildir. Bu dönemde yapılan kutlamalarda harcanan para üye devletlerden sağlanmıştır.⁷⁸

Panonia Birliğinin M.Ö. I. yüzyıl otalarına kadar yaşamını sürdürdüğü yazıtlarda kanıtlanmaktadır.⁷⁹ Ancak I. Mithradates savaşı boyunca ve M.Ö.85/84 yıllarında Sulla tarafından yerleşimlerin ceza düzenlenmesinden sonra olasılıkla birliğin faaliyetleri engellenmiştir.⁸⁰ Birliğin canlılık dönemi uzun sürmemiştir. İmparator Augustus zamanında birlik bir kez daha canlandırılmıştır.⁸¹ M.S. 250-260 döneminde Got akınlarının baskısı altında toplumsal kurumların çöküşüne kadar varlığını sürdürmüştür.

⁷¹ Caspari 1915,185.

⁷² a.g.e., 185.

⁷³ Michel 1900, 485-486.

⁷⁴ a.g.e., 485.

⁷⁵ Strab. XIV, 1, 31; Michel 1900, 486.

⁷⁶ Caspari 1915, 185.

⁷⁷ Beloch, K.J., *Griechische Geschichte*, Strassburg, Berlin 271-9.

⁷⁸ Caspari 1915, 186-187.

⁷⁹ Ins. v. Priene, 108-110.

⁸⁰ Caspari 1915, 187.

⁸¹ Strab. VII, 1, 2.

Roma egemenliği döneminde İon Birliğine dahil olan kentlerin sayısı olasılıkla on üç idi.⁸² Bu dönemde birlik üyeliği hala bir imtiyaz olarak sayılmıştır. Çünkü İonialılar yabancıları bu imtiyazdan dışlamışlardır.⁸³ Ancak birliğin önemi şimdi daha da azalmış ve karakteri de tamamen dini olmuştur. Panionia Birliğinin daha sonraki günlerde bir anlamı kalmamış ve festivalleri de salt eğlence amacına hizmet etmiştir.

M.Ö. 11. yüzyıldan M.Ö. 1. ve 2. yüzyıla kadar Panionia Birliğini ele aldığımız bu çalışmada birliğin varlığına rağmen üye kentler arasında sürekli toprak mücadeleleri yaşanmış, egemen devletler (Lydia-Pers) karşısında tam anlamıyla ortak bir politika güdülmemiştir. Üye kentlerin bağımsız hareket etmeleri birliğin güç kazanmasını engellemiştir.

Birlikte bir meclis olmasına rağmen, ortak anayasa ile biçimlenen bir devlet söz konusu olmamıştır. Birlikte delegelerin düzenli olarak katıldığı toplantıların yapıldığı bilinmektedir. Ancak temsilcilerin seçimle gelip gelmediği kesin olarak bilinmemektedir. Federal bir hükümetin varlığını iddia etmek güçtür.⁸⁴ Meclis barış zamanlarında festival düzenlemek için toplantılar yapmış, savaş zamanlarında ise stratejik kararlar almıştır. Birliğin esas yapısını oluşturan kanunların, ağırlık ve ölçü sistemlerinin de olmadığı anlaşılmaktadır. Birlik zaman içerisinde politik ve askeri önemi yitirmiş, ancak dini alandaki varlığını uzun bir süre korumuştur.

Lydia işgali döneminde kısmi otonomiye sahip olan birliğe üye kentler politik ve askeri anlamda bu devlete karşı bir birlik savaşı yapmamışlardır. Pers egemenliği döneminde ise birlik tarafından askeri ve politik anlamda kararlar alınmıştır. Ancak üye kentlerin bağımsız hareket etmeleri ve tam anlamıyla örgütlenememeleri dolayısıyla İon İsyânında başarısız olmuş ve birlik çöküş dönemini yaşamaya başlamıştır.

M.Ö. 4. ve 3. yüzyıllarda ise birlikte görevlendirilmiş delegelerden oluşan bir Boule vardır. Boule'nin Mykale'deki festivali yönetme, temsilci gönderme ve bağış alma yetkisi vardı. Alınan kararları ilan etme, heykellerin yapılması ve işlerin düzenli yürütülmesi Boule'nin görevleri arasında olmuştur.

M.Ö. 2. yüzyılda Roma egemenliği döneminde ise Birlik Roma'nın baskıcı politikası giderek dini misyonunu kaybederek eğlence amacına hizmet etmiştir.

⁸² Head, B.V.- Gardner,G.F., *Historia Numorum. A Manual of Grek Numismatics*, Oxford 1911, 566-571.

⁸³ Caspari 1915, 187.

⁸⁴ Roebuck 1955, 28.

Kaynakça

A. Antik Kaynaklar:

- Aelianus, *Varia Historia*, TLG CD Rom, California 2000.
 Diodoros, *Bibliothèque*, TLG CD Rom, California 2000.
 Ephoros, *Historiae*, TLG CD Rom, California 2000.
 Herodotos, *Historiae*, Herodot Tarihi, çev. Müntekim Ökmen, İstanbul 1973.
 Isokrates, *Panegyricus*, TLG CD Rom, California 2000.
 Pausanias, *Perihegesis*, TLG CD Rom, California 2000.
 Strabon, *Geographika*, TLG CD Rom, California 2000.
 Velleius Paterculus, *Historia Romana*, TLG CD Rom, California 2000.
 Vitruvius, *De architectura*, TLG CD Rom, California 2000.

B. Modern Kaynaklar ve Kısaltmalar:

- American Journal of Archaeology, New York.
 Akurgal, E. "The Early Period and the Golden Age of İonia", *AJA*, vol. 66, New York 1962, 369-379
 Bean, G.E., *Eskiçağda Ege Bölgesi*, çev. İnci Delemen, İstanbul 1997.
 Beloch, K.J., *Griechische Geschichte*, Strassburg, Berlin, 1912-1927.
 Bengston, H., *Griechische Geschichte*, 1986 München.
 Cambridge Ancient History, Cambridge.
 Caspari M.O.B., "The Ionian Confederacy", *JHS*, vol. 35, London 1915, 173-188.
 Cook J.M., *Greek Archaeology in Western Asia Minor*, *Archaeological Reports*, **Bristols** 1960, 27-57.
 Cook J.M., "The Expansion of the Greek World, Eighth to Sixth Centuries B.C.", *CAH*, vol. III/3, Cambridge 1961, 1-33.
 Cook, J.M., "The Ionic cities in the Dark Age", *CAH*, vol: II/2, Cambridge 1975 , 796-805.
 Corpus Inscriptionum Graecorum. Berolini.
 Classical Philology. Chicago. University of Chicago Press.
 Gardner P. , "The Coinage of the Ionian Revolt", *JHS*, vol. 31, London 1911, 151-160.
 Greaves Alan M., *Miletos: Bir Tarih*, çev. Hüseyin Çınar Öztürk, İstanbul 2003.
 Head, B.V. , Gardner G.F., *Historia Numorum. A Manual of Greek Numismatics*, Oxford 1911.
 Hiller von Gaertringen, F. , *Inscriptionen von Priene*, Berlin 1906.

- Hogarth, D.G. , “Ionia and the East”, *JHS*, vol. 29, London 1909.
- Jacoby, F., *Die Fragmente der Griechischen Historiker*, vol. I-XV, Berlin-Leiden, 1923-1958.
- The Journal of Hellenic Studies, London.
- Inscriptionum Graecorum.
- Inschriften von Priene.
- Klio. Beiträge zur alten Geschichte, Berlin.
- Korkut T., *Antik Çağlarda Amphiktionia, Symmachia, Sympoliteia Yapılanmaları ve Likya Birliği*, Doğudan Yükselen Işık, Arkeoloji Yazıları, Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı, 2007.
- Lenschau, T., “Die Gründung Ionies und der Bund am Panionion”, *Klio* 36, Berlin 1944.
- Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor to the End of the third century after Christ I-II*, Princeton 1950. Çev. Neziğ Başıelen-Ömer Çapar, *Anadolu’da Romalılar III: Batı Anadolu Kent Devletleri*, İstanbul 2003.
- Michel, C., *Receuil d’Inscriptions Grecques*, Paris 1900.
- Paulys Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Stuttgart.
- Roebuck, C., “The Early Ionian League”, *CPh*, vol.50, No:1, 2, Chicago 1955, 26-40.
- Revue de Philologie, Paris.
- Sevin, V., *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara 2001.
- Wilamowitz-Moellendorf, U., Panionion und Über die Ionische Wanderung (*Sitzungsberichte der Königlich Preussischen Wissenschaften III, IV*), Berlin 1906, 38-57.
- Ziehen, L., Πανιονιον, *RE*, XXXVI/ 3, Stuttgart 1949.

